

claim his actions or omissions, delivered them material and spiritual values. Voluntary self-identification of the bearer of emotions, in the form of impulsive motive process in the body that is not associated counter claim, is the essence of morality as a kind of ethics in every society. The lack of experience and active claims on the part of subjects makes the morality of the individual passive emotions, to a greater extent than the right. L. I. Petrazhitzky convinced that, unlike the legal mentality, moral mentality is always more reasonable. He concludes that morality as a special emotional state appeared in the society in the later stages of its development, intuitive right over morality. Ontological context, L. I. Petrazhitzky explanation why some individuals are immoral, not seen in the fact manifestations of their immoral acts, and in the movement of individuals to understanding the essence of morality.

Keywords: *paradigm, individual psyche, intuitive law, rights and responsibilities, psychology of society.*

Надійшла до редакції 17.04.2014

Легка О. В.

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський національний
університет ім. Олеся Гончара)

УДК 340.13

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПРАВОЗАСТОСОВНОЇ ТЕХНІКИ З ІНШИМИ ВИДАМИ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ

Розкрито зміст поняття «юридична техніка»; правила, прийоми, засоби та способи юридичної техніки законодавчих та правозастосовних актів; вимоги до логіки, стилю та мови законодавчих та правозастосовних актів; співвідношення юридичної техніки та правозастосовної техніки.

Ключові слова: *юридична техніка, правозастосовна техніка, правила юридичної техніки, прийоми юридичної техніки, стиль та мова законодавчих та правозастосовних актів.*

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток сучасного суспільства, а разом з ним і поява нового великого масиву нормативно-правових актів, призвели до появи таких проблем як безсистемність та хаотичність законодавства. Положення законів доволі часто не співпадають з реальними потребами суспільства, мають декларативний характер та невизначеність формулювання, що дає можливість неоднозначного тлумачення й неправомірної їх реалізації.

Втілення в життя задекларованих у Конституції України принципів верховенства права і правової держави неможливе без удосконалення якості нормативно-правових актів. У сучасний період значна увага в юридичній науці приділяється дослідженню проблеми юридичної техніки. Звернення до даної теми пояснюється насамперед зростанням ролі та значення юридичної техніки і явно недостатнім рівнем її вивчення. Необхідність подальшого осмислення поняття та значення юридичної техніки зумовлюється і змінами підхо-

дів до праворозуміння у вітчизняному правознавстві, переосмислення значення і місця різноманітних джерел права в правовій системі України та певними змінами в державно-правовій сфері.

Метою дослідження є розкриття змісту поняття «юридична техніка» та «правозастосовна техніка», та з'ясування ролі і значення їх взаємозв'язку.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблемою юридичної техніки в сучасній вітчизняній та російській юридичній літературі займалися: В. Бабаєв, Д. Бочаров, Ж. Завальна, В. Карташов, Т. Кашаніна, Д. Керімов, І. Муромцев, А. Нашиц, П. Рабінович, В. Реднюк, А. Черданцев, Д. Чухвічев та ін.

Виклад основного матеріалу. Науковий інтерес до питань юридичної техніки зумовлений об'єктивними та суб'єктивними факторами. По-перше, оновленням системи законодавства, необхідністю підвищення його ефективності, забезпечення його внутрішньої узгодженості. По-друге, розширенням меж регулятивного впливу на суспільні відносини за допомогою закону, необхідністю нового підходу до якості законодавчого, а відповідно і правозастосовного матеріалу та його структурування. По-третє, зближенням правових систем в умовах інтернаціоналізації права, утвердженням норм та принципів міжнародного права, тобто виникає необхідність уніфікації правової термінології та використання законотворчих та правозастосовних процедур й режимів. По-четверте, зростаючою роллю законодавства у сфері захисту прав та свобод людини та громадянина.

У літературі юридична техніка розглядається, як сукупність правил, прийомів, способів та засобів розробки, оформлення, систематизації, тлумачення та застосування найбільш досконалих по формі та змісту нормативно-правових актів та інших юридичних документів та зводиться, в основному, до законодавчої техніки.

Разом з цим існують визначення юридичної техніки в широкому та вузькому розумінні. В широкому розумінні юридична техніка – це наука законотворчості, законодавча політика та законодавча техніка [1]. У вузькому розумінні – це технічні засоби та прийоми побудови правових норм [2].

Юридична техніка має прикладний, інструментальний характер, але це не робить її другорядною та несамостійною. Д. Керімов визначає, що це надзвичайно суттєве знання, що має досить самостійне значення в системі правознавства. [3] Як інструментальна галузь знань, юридична техніка використовує досягнення не лише правознавства, а й інших наук – логіки, лінгвістики.

Ж. Завальна вважає, що юридична техніка – це сукупність правил, прийомів, способів підготовки, складання, оформлення, публікації нормативних, законодавчих актів та інших юридичних документів, їх систематизації та обліку. Саме юридична техніка має на меті забезпечити доступність, простоту, відкритість нормативного матеріалу, адекватне вираження волі укладачів документів [12].

Таким чином, можна визначити, що юридична техніка – це сукупність

науково обґрунтованих і перевірених на практиці правил складання найдосконаліших за формою правових актів [4].

Специфічні риси юридичної техніки зумовлюються характером її предмета, метою та завданням, які стоять перед нею. Юридична техніка виступає важливою ознакою правотворчості та правозастосовної практики, сприяє оволодінню основними правовими знаннями, забезпечує оптимізацію всього правового масиву, збільшення фундаментальних наукових узагальнень, втілення логічно-теоретичних схем та конструкцій, які забезпечують поліпшення матеріально-технічної бази роботи юристів, зменшення кількості допущених професійних помилок [5].

У літературі найчастіше виокремлюють такі види юридичної техніки: законодавча, правозастосовна, інтерпретаційна, техніка систематизації та обліку нормативно-правових актів. Наприклад, Т.В. Кашаніна виокремлює такі види юридичної техніки: законодавча, правозастосовна, правореалізаційна, право інтерпретаційна [6]. В якості самостійних видів юридичної техніки іноді розглядаються: техніка судової мови, нотаріальної діяльності, слідчих дій [7]. Але незважаючи на те, що всі напрямки юридичної діяльності мають важливе значення, особлива роль належить законотворчості та правозастосовній діяльності. Тому саме юридична техніка законодавчих (законодавча техніка) та правозастосовних (правозастосовна техніка) актів має найбільший науковий та практичний інтерес.

Правотворча техніка – це сукупність методів, прийомів, юридичних засобів, способів створення законодавчих актів й їх подальшого удосконалення.

Правозастосовна техніка – це сукупність правил, прийомів, засобів та способів складання, оформлення правозастосовних актів.

Інтерпретаційна техніка – це спосіб зовнішнього прояву встановленого компетентними органами формально-обов'язкового правила розуміння змісту юридичної норми [8].

Наприклад, Ж. Завальна вважає, що правозастосовна техніка – це сукупність правил, засобів складання, оформлення, уніфікації, стандартизації правозастосовних актів [12]. А К. Костовська розглядає правозастосовну техніку як сукупність засобів, прийомів, правил, вимог і форм щодо складання і оформлення правозастосовного акта [8].

Незважаючи на різні підходи у поглядах науковців, у науці склалося певне уявлення про загальноприйняті правила, прийоми, способи та засоби юридичної техніки. Необхідно звернути увагу на різницю між поняттями «засіб» та «спосіб» [7]. Під засобом розуміються допустимі правом чи законом предмети та явища, за допомогою яких забезпечується досягнення поставленої мети й отримання необхідних результатів. До юридичних засобів можна віднести юридичні поняття, терміни, конструкції та інші явища, вироблені юридичною наукою чи практикою. Способи, у свою чергу, необхідно розглядати як шляхи досягнення поставленої мети та результату за допомогою конкретних засобів при наявності відповідних умов та передумов зако-

нодавчої практики.

А.Ф. Черданцев об'єднує загальні правила, прийоми, засоби та способи юридичної техніки в певні групи та підгрупи [9].

Першу групу складають правила прийоми, засоби, способи та методи, які використовуються для зовнішнього оформлення законодавчих та правозастосовних актів.

Другу групу створюють правила, прийоми, методи раціональної організації структури, стиля, логічно-мовної побудови змісту правових приписів, забезпечення взаємозв'язку юридичних норм та викладення їх структурних елементів. До третьої групи належать правила, прийоми та способи розробки та оформлення правозастосовних та інтерпретаційних актів.

До складу четвертої групи входять правила, прийоми систематизації та обліку нормативно-правових актів.

П'яту групу створюють правила, порядок та умови офіційного оприлюднення нормативно-правових актів.

На думку К. Костовської, юридична техніка в правозастосовній діяльності містить: методику роботи над текстами правозастосовних актів; прийоми найдосконалішого викладу думки у судовому рішенні, рішенні арбітражних судів та інших актах; вибір найдоцільнішої структури правозастосовного акта, термінології, мови та ін. [8].

Перелік загальних правил юридичної техніки не є вичерпним. До основних загальних правил юридичної техніки найчастіше відносять такі:

- 1) найбільш повне, адекватне відображення волі законодавця;
- 2) раціональна організація та логічна послідовність викладення нормативних приписів;
- 3) відсутність прогалин та протиріч у нормативно-правових актах та у системі законодавства;
- 4) компактність викладення правових норм при достатній глибині та всебічності відображення їх змісту;
- 5) ясність, простота й доступність мови нормативно-правових актів, точність та визначеність термінології, яка використовується;
- 6) зведення до мінімуму кількості нормативно-правових актів з одного й того ж питання з метою полегшення їх використання;
- 7) своєчасне оприлюднення та вступ у силу законів та інших правових актів відповідно до встановленого законом порядку.

У діючому правовому масиві важливо, щоб кожний юридичний документ мав реквізити, тобто такі зовнішні визначення, які б відображали предмет правового регулювання, сферу дії та інші параметри, які полегшують оперативний пошук та використання необхідної правової інформації: форма акта, назва, територіальний масштаб дії, місце та час прийняття, підписання, реєстраційний номер, а також відомості про посадову особу, яка підписала цей документ.

Необхідно приділити особливу увагу групі правил, прийомів та інших елементів юридичної техніки, які стосуються структури, мови та логіки ви-

кладення. Логіка правового акта – система необхідних зв'язків між складовими нормативно-правового акта, які характеризують його як єдине змістовне утворення. Така система зв'язків забезпечує змістовну єдність закону, його цілісну змістовну спрямованість, його цілісність, зумовлену функціональним призначенням [10].

Необхідно виокремити кілька основних, пов'язаних між собою, вимог до логіки законодавчих та правозастосовних актів: регулятивна спрямованість; логічна єдність; логічна системність та завершеність; логічна послідовність.

Стиль правового акта – система викладення тексту законодавчих та правозастосовних актів, сукупність характерних ознак формулювання словами його змісту. Стиль правового акта дозволяє сформулювати його вимоги оптимально чітко й лаконічно, що виступає запорукою адекватного сприйняття та ефективної дії. Можна виокремити такі вимоги до стилю законодавчих та правозастосовних актів: офіційність; логічна повнота та закінченість тексту; точність та визначеність юридичної форми; максимальна економічність та компактність формулювань [10].

Вимоги до логіки та стилю правових актів впливають на мову законодавчих та правозастосовних актів, тому окрему та достатньо велику частину серед правил юридичної техніки складає саме мова. Мова правових актів відрізняється від загальноприйнятої мови, мало схожа й на класичну літературну мову. Під час створення системи законодавства використовується специфічна система термінів. Своєрідність нормативно-правового стилю мови полягає в тому, що він виражає волю законодавця, формує офіційний документ. Характерними особливостями мови законодавчих та правозастосовних актів є нейтральність, точність, конкретність, простота та лаконічність, йому притаманні стандартність та офіційність.

Використання спеціальної юридичної системи термінів підпорядковано строго визначеним, об'єктивно існуючим вимогам до мови законодавчих та правозастосовних актів: ясність та зрозумілість мови; термінологічна однозначність; точність та визначеність; кратність; культура мови [10]. Необхідно зауважити, що культура мови – важлива умова, оскільки мова правових актів слугує прикладом культури мови в суспільстві.

Важливим елементом юридичної техніки є юридична термінологія – мовне відображення державно-правових явищ. Можна виокремити дві основні групи юридичної термінології:

- терміни, які не використовуються в звичайній мові і невідомі пересічним громадянам. Такі терміни використовуються для визначення специфічних юридичних понять;
- терміни, які мають повсякденне використання, але мають зовсім інше, відмінне від юридичного, значення.

Необхідно зауважити, що мова законодавчих та правозастосовних актів повинна максимально бути зрозумілою пересічному громадянину, тобто бути літературною. Але повністю уникнути використання спеціальних вузькоюридичних термінів неможливо, якщо необхідно створити дійсно ефективний

правовий акт. Саме юридичні терміни дають можливість досягти чіткості та ємності правового акта, лише за їх допомогою можна виключити двозначність. Отже, чистота, культура мовлення на лексичному рівні має бути досягнута посиленою увагою до кожного слова, терміна, термінологічного словосполучення.

До складу юридичної техніки можна включити юридичні конструкції та правові символи. Юридичні конструкції – ідеальні моделі, схеми, шаблони структурної побудови права, обов'язків, відповідальності та інших елементів, які використовуються для створення правових актів. Юридичні конструкції – результат співпраці науки та практики. Вони спрощують процес правового регулювання [11]. Правовий символ – створений або санкціонований державою умовний образ, знак відміни, що являє собою певний витвір, якому надано політико-правового змісту, та використовується для передачі інформації суб'єкту.

Необхідно зазначити, що дотримання вимог юридичної техніки стосовно побудови тексту, мови, стилю, логіки нормативно-правового акта, впливає на якість практики застосування норм права та якість й ефективність правового регулювання в цілому.

Висновки. Таким чином, без використання сучасних правил та вимог юридичної техніки в цілому та правил правозастосовної техніки безпосередньо неможливе правильне складання та тлумачення якісних та ефективних документів.

Бібліографічні посилання

1. *Нашиц А.* Правотворчество. Теория и законодательная техника. – М., 1974.
2. Теория государства и права : учебник / под ред. В.К. Бабаева. – М., 2006.
3. *Керимов Д.А.* Законодательная техника : научно-практ. и учебное пособие. – М., 2000.
4. Юридичний словник / уклад. І.П. Бутько, Р.І. Гришук; за ред. Б.М. Бабій та ін. – К., 1983.
5. *Пригара Л.І.* Юридична техніка: поняття, структура, ознаки / Пригара Л.І. // Часопис Київського ун-ту права. – 2004. – № 2. – С. 26–31.
6. *Кашанина Т.В.* Юридическая техника : учебник / Кашанина Т.В. – М., 2007.
7. *Карташов В.Н.* Законодательная технология: понятие, основные элементы, методика преподавания // Законотворческая техника современной России: состояние, проблемы, совершенствование / отв. ред. В.М. Баранова. – Н. Новгород, 2001. – Т. 1.
8. *Костовська К.М.* Місце правозастосовної техніки в юридичній техніці / Костовська К.М. // Економіка. Фінанси. Право. – 2008. – Вип. 11. – С. 37–39.
9. *Черданцев А.Ф.* Теория государства и права / Черданцев А.Ф. – М., 2002.
10. *Чухвичев Д.В.* Логика, стиль и язык закона / Чухвичев Д.В. // Право и политика. – 2005. – № 2. – С. 140–151.
11. *Дзейко Ж.О.* Поняття юридичних конструкцій як засобів юридичної техніки / Дзейко Ж.О. // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2008. – № 1(75). – С. 5–17.
12. *Завальна Ж.Д.* Професійні навички юриста / Завальна Ж.Д., Старшинський М.В. – Суми, 2006.

Легка О. В. Взаимосвязь правоприменительной техники с другими видами юридической техники. Раскрыто содержание понятия «юридическая техника»; правила, приемы, средства и способы юридической техники законодательных и правоприменительных актов; требования к логике, стилю и языку законодательных и правоприменительных актов; соотношение юридической техники и правоприменительной техники.

Ключевые слова: *юридическая техника, правоприменительная техника, правила юридической техники, приемы юридической техники, стиль и язык законодательных и правоприменительных актов.*

Legka O.V. Interconnection of law enforcement techniques with other types of legal techniques. In the article meanings of legal technology; rules, techniques, assets and means of legal technology of legislative and law enforcement acts; the requirements to logic, style and language of legislative and law enforcement acts; correlation of legal technology and law enforcement technology are represented.

In the article “The correlation of law-enforcement technique with other kinds of the legal drafting methodology” the content of concepts of the lawmaking technique, the law-enforcement technique and the interpretive technique are revealed.

The goal of the research is revealing of the role and meaning of the correlation between the law-enforcement technique and other kinds of the legal drafting methodology.

The author has made an accent that it is generally accepted in literature to understand a set of rules, techniques and ways of development, execution, systematization, interpretation and administration of more thorough normative legal acts and other legal documents in forms and contents.

Lawmaking technique should be understood as methods, techniques and ways of development, which are used for making law enforcement acts.

Interpretive techniques are certain ways of external manifestation of formally binding rules and understanding rules of law by relevant authorities.

The author has characterized the main rules of legal technology, such as whole and adequate mapping of legislative will; logical sequence of the presentation of regulatory direction; clarification, simplicity, legislative language’s availability; the terminology accuracy and certainty, which are used in normative legal acts and etc.

In the article the special attention is paid to logical demands and demands of style of law, technical terms of law, which is language representation of state-legal phenomenon.

The author has emphasized that usage of rules of legal technology influence the quality of law and its further application. The correct settling and interpretation of effective legal documents are generally impossible without using modern rules and demands of the legal drafting methodology and law-enforcement technique directly.

Keywords: *legal techniques, law enforcement techniques, rules of legal techniques, methods of legal techniques, style and language of legislation and enforcement regulations.*

Надійшла до редакції 05.06.2014